

Barn med sammensatte lærevansker i barnehage og skole

Østlandsk lærestevne 3. nov 2023

Ena Bolognese Heimdahl, Seniorrådgiver, SLV Barnehage

Carola Nilsson, Seniorrådgiver, SLV Barnetrinn

Hva er Statped?

Områder, mandat, rolle, hvordan man får hjelp

Statped skal gi spesialpedagogisk støtte til kommuner og fylkeskommuner i deres arbeid med barn og elever med varige og omfattende behov for særskilt tilrettelegging.

Statped er et direktorat under Kunnskapsdepartementet.

Samfunnsmandatet

Statped bidrar til at barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov kan være aktive deltakere i utdanning, arbeid og samfunnsliv på lik linje med andre.

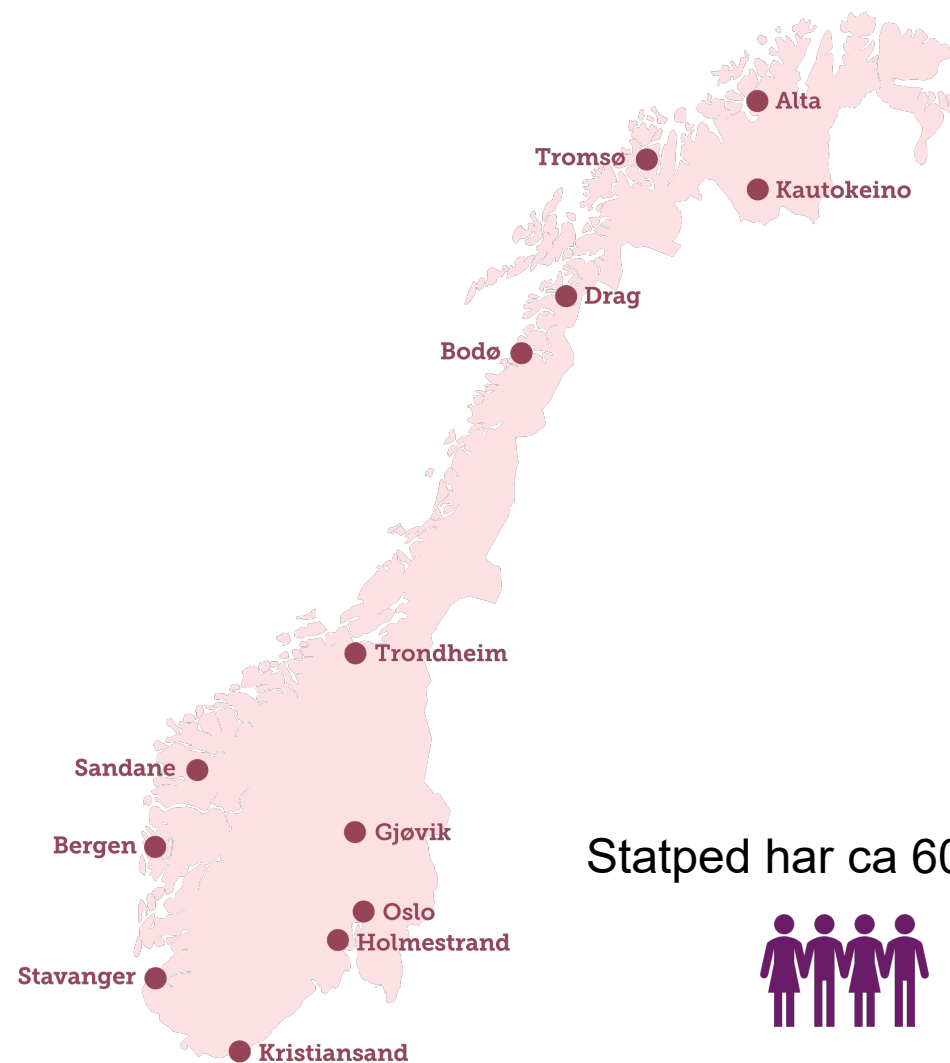
Statped er organisert i divisjoner

- ▶ Barnehage
- ▶ Barnetrinn
- ▶ Ungdomstrinn, videregående opplæring og voksenopplæring
- ▶ Tegnspråk og døvblindhet
- ▶ Læremidler og læringsressurser

Statped gir tjenester til kommuner og fylkeskommuner

- ▶ lokalisert på 13 forskjellige steder i landet
- ▶ like tjenester til hele landet
- ▶ felles system for å behandle søknader
- ▶ flerfaglig tilnærming

Statped har ca 600 ansatte

Hvem kan søke tjenester fra Statped

- ▶ Pedagogisk-psykologisk tjeneste søker på veiene av kommuner og fylkeskommuner.
- ▶ Universiteter, høyskoler og organisasjoner kan søke om
 - ▶ forelesning
 - ▶ forsknings- og utviklingsarbeid / prosjektdeltakelse
 - ▶ studentarbeid
- ▶ Voksne brukere med kombinerte syns- og hørselstap eller døvblindhet kan ta direkte kontakt med Statped
- ▶ Mer informasjon om våre tjenester finner du på statped.no

Søknad til Statped

- ▶ Pedagogisk-psykologisk tjeneste kan søke om tjenester på
 - ▶ **Individbaserte tjenester** er samarbeid som er rettet mot en navngitt person.
 - ▶ **Systembaserte tjenester** er samarbeid som ikke er rettet mot navngitte personer.
- ▶ Ta gjerne kontakt for å drøfte en søknad med oss
 - ▶ Via vår Spør oss tjeneste eller på telefon 02196
- ▶ Mer informasjon og søknadskjema finner du på statped.no

Læremidler og læringsressurser

- ▶ Statped utvikler og tilrettelegger læremidler og pedagogisk materiell som fremmer læring, utvikling og deltakelse for tegnspråklige, blinde og sterkt svaksynte barn og elever.
- ▶ På statped.no omtaler vi også pedagogisk bruk av andre læringsressurser

Spør oss

- ▶ Spør en spesialpedagog om pedagogikk og tiltak i barnehage og skole. Vi gir råd og kan også drøfte anonymiserte saker med deg.

Ring oss
467 45 915

Chat med oss

E-post
spor-oss@statped.no

Statpeds fagområder

Syn

Hørsel

Ervervet
hjerneskade

Kombinerte
syns- og
hørselstap og
døvblindhet

Tegnspråk

Alternativ og
supplerende
kommunikasjon
(ASK)

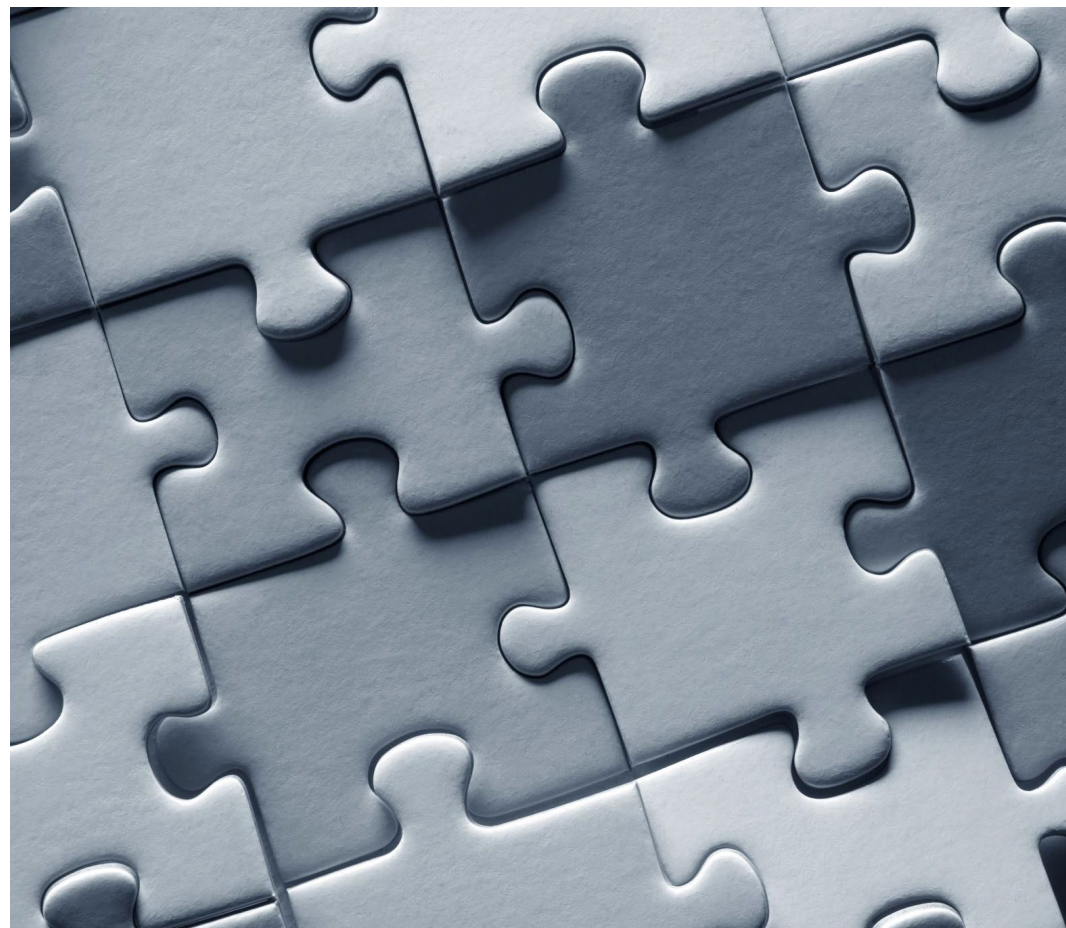
Språk og tale

Sammensatte
lærevansker

Sammensatte lærevansker

Sammensatte lærevansker

- Flere vansker opptrer samtidig og utgjør en kompleks og sammensatt lærevanske.
- Ofte dobbeltdiagnoser.
- Kan være stor variasjon i alvorlighetsgrad.
- Kan være vanskelig å definere hva som er primær- og sekundærvanske når vanskene er sammensatte.

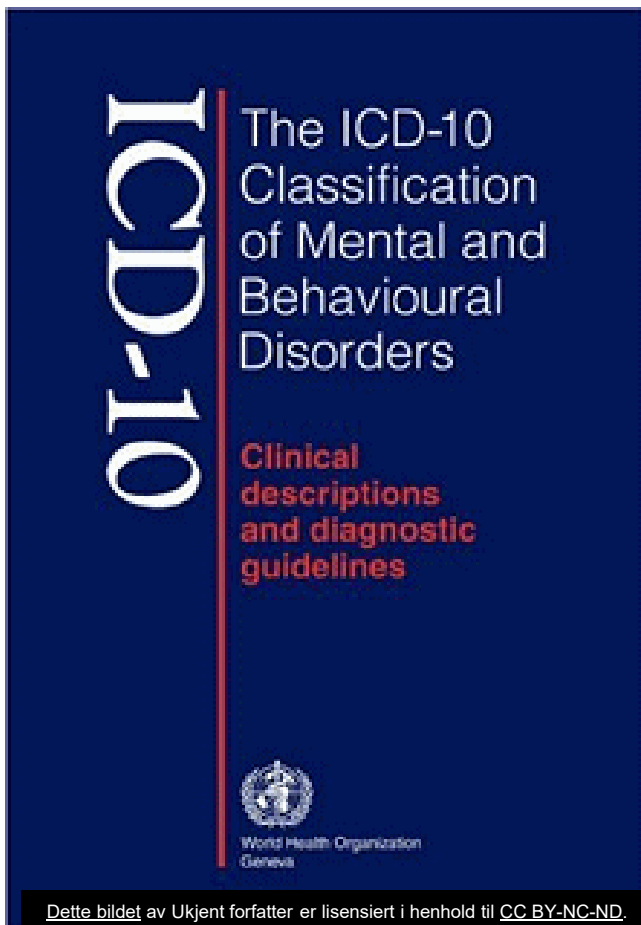
Utviklingshemming

- ▶ Utviklingshemming kalles psykisk utviklingshemming i diagnosessystemet.
- ▶ Diagnose bør settes i spesialisthelsetjenesten.

Bilde: Stockbilder

Kriterier utviklingshemming

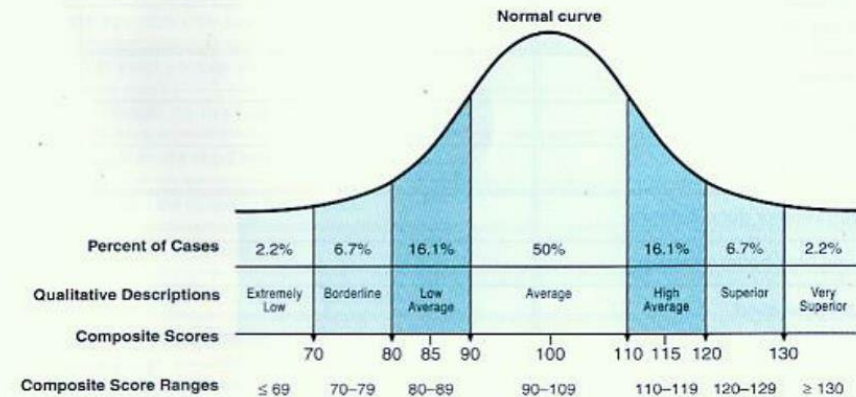
- ▶ Tilstanden oppstår i løpet av utviklingsalder, som hittil er forstått som inntil fylte 18 år. I diagnosesystemet som innføres i løpet av de kommende årene (ICD 11), er utviklingsalderen definert frem til fylte 22 år.
- ▶ Adaptive ferdigheter (tilpasningsevne) er reduserte.
- ▶ Kognitive funksjoner er reduserte, det vil si menneskets evne til sanseoppfattelse, oppmerksomhet, hukommelse og logiske evner, problemløsning og språk.

Utviklingshemming gradering

Voksne mennesker med

- **lett utviklingshemming** forventes ha en tilpasningsevne og forståelse som sammenliknes med barn i barneskolealder
- **moderat utviklingshemming** forventes å ha en tilpasningsevne og forståelse som barn i overgangsperioden mellom barnehage og skole.
- **alvorlig eller dyp utviklingshemming** vil ha behov for tilpasninger som på noen måter kan likne på tilbud til barn under skolepliktig alder.

WISC-IV Normal Curve:

UTVIKLINGSHEMMING

ALLE MENNESKER HAR
LIKEVEL ERFARING
TILSVARENDE SIN EGEN
ALDER!

Utviklingshemming

Ved riktige tilpasninger kan mennesker med utviklingshemming utvikle seg, lære, trives, ha en god livskvalitet og bidra i samfunn og fellesskap.

Årsaker til utviklingshemming

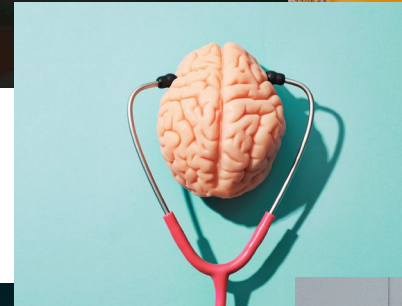
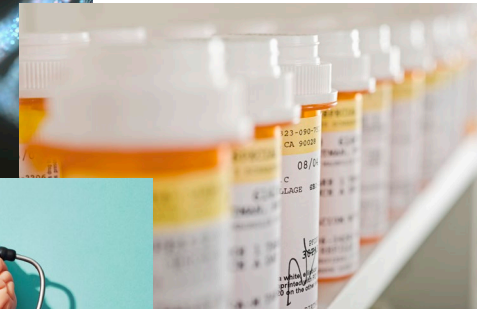
Bilde: Stockbilder

I mange tilfeller er årsaken til utviklingshemming ukjent

Årsaker til utviklingshemming

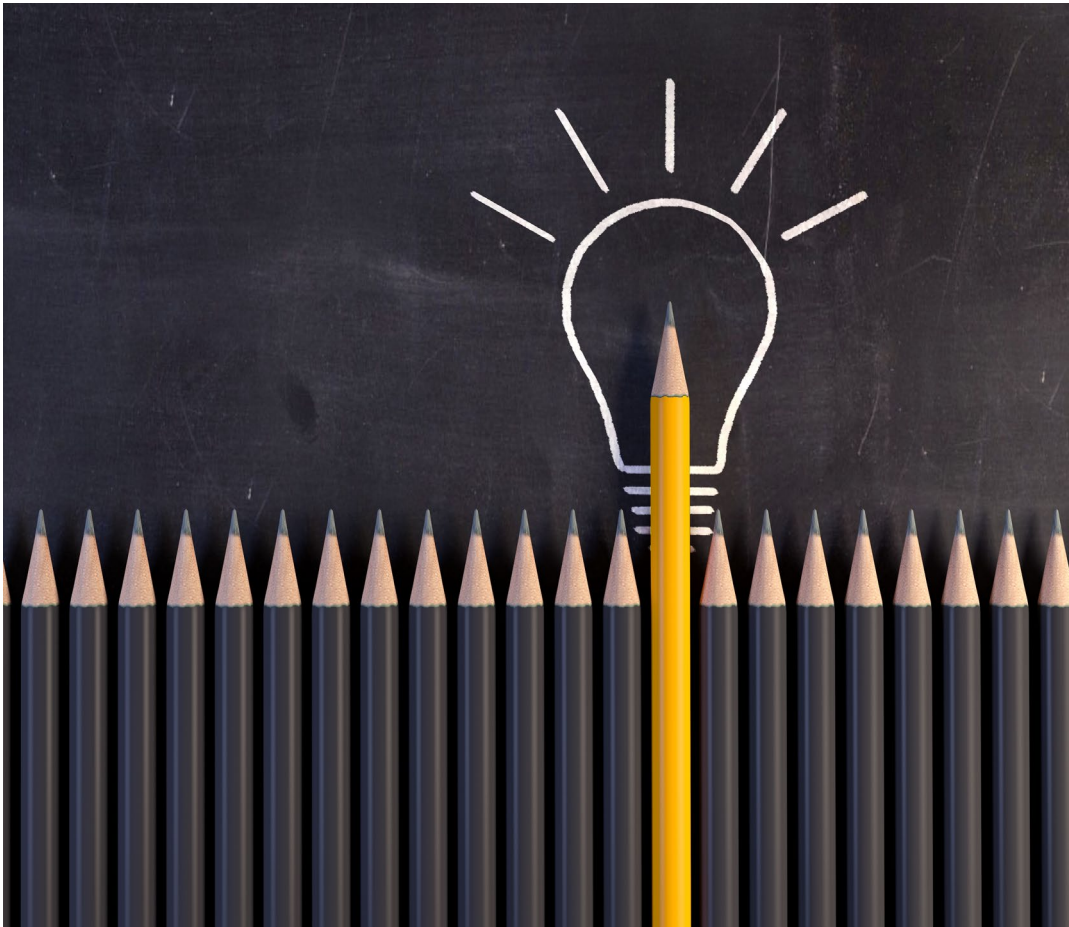
Eksempler på kjente årsaker:

- ❖ Mutasjon på kromosomer eller gener, for eksempel:
 - ▶ Downs syndrom, Cri-du-chat, Fragilt X, Williams syndrom, Prader-Willis syndrom.
- ❖ Årsaker som kan oppstå i svangerskapet:
 - ▶ Mangelsykdommer eller andre sykdommer hos moren, forgiftning av f.eks. medisiner, alkohol eller narkotiske stoffer.
- ❖ Årsaker som kan oppstå under fødsel:
 - ▶ Hjerneblødning, oksygenmangel og infeksjoner som påvirker nervesystemet.

Bilder: Stockbilde

Årsaker til utviklingshemming

Bilde: Stockbilder

Å kjenne årsaken til utviklingshemmingen kan være viktig, da det ofte vil ha betydning for det pedagogiske arbeidet.

Tilleggsvansker

- ▶ Tilleggsvansker er viktig å kjenne til ved pedagogisk tilrettelegging ettersom de innvirker på barnets fungering og dagsform.
- ▶ I noen tilfeller må barnehage eller skole ta initiativ til undersøkelser for å klargjøre om tilleggsvansker finnes.

Tilleggsvansker

- Personer med utviklingshemming har høyere risiko for psykiske og kroppslige plager enn andre.
- Det er en klar sammenheng mellom grad av utviklingshemming og tilleggsvansker, da det vanligvis er et økende antall tilleggsvansker ved økende grad av utviklingshemming.

Tilleggsvansker – Psykiske lidelser

Bilde: Stockbilder

- ▶ Psykiske lidelser, som f.eks. angst og depresjon, er mer vanlig hos personer med utviklingshemming enn andre.
- ▶ Blir sjeldnere oppdaget og forstått.
 - Kan selv ha vansker med å forklare hva den strever med.
 - Nærpersoner kan feiloppfatte symptomer til å være uttrykk for utviklingshemmingen – diagnostisk overskygging.
 - Pedagogisk personale bør tilpasse tilbud til personens fungering.
 - [Temahefter om utviklingshemming og psykisk helse | Naku](#)

Tilleggsvansker - Autismespekterforstyrrelser

- ▶ Mennesker med autismespekterforstyrrelser (ASF) vil ha utfordringer med sosialt samspill, kommunikasjon og språk.
- ▶ Vil i varierende grad ha tendenser til rigide og repeterende væremåter.
- ▶ Favner personer med svært ulik fungering, derfor **spekter**.
- ▶ Betydning for pedagogisk tilrettelegging og oppfølging. F.eks. skape oversikt og forutsigbarhet i hverdagen, styrke kommunikasjonsmuligheter og deltakelse i sosialt fellesskap.
- ▶ [Autismespekterforstyrrelser | statped.no](https://statped.no)

Bilde: Stockbilder

Tilleggsvansker – ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder)

Bilde: Stockbilder

- ▶ Har i ulik grad utfordringer med hyperaktivitet, impulsivitet og vedvarende oppmerksomhet.
- ▶ Ved mistanke om ADHD hos personer med utviklingshemming må spesialisthelsetjenesten kontaktes.
- ▶ Pedagogisk tilrettelegging kan handle om:
 - ▶ Høy grad av struktur og forutsigbarhet
 - ▶ Visuell støtte
 - ▶ Tilgang til fikleaktiviteter for å redusere stress
 - ▶ Legge tilrette for påvirkning og medbestemmelse
 - ▶ Aktiviteter med utgangspunktiinteresser, styrker og mestringsområder.
 - ▶ Muligheter for skjerming og for å kunne trekke seg tilbake på et eget rom.

Tilleggsvansker - Epilepsi

- ▶ Epileptiske anfall innebærer nedsatt bevissthet eller full bevisstløshet og har sin årsak i overaktivering av hjerneceller.
- ▶ Anfall av ulike typer og alvorlighetsgrad.
- ▶ Noen har pågående aktivitet store deler av dagen.
 - ▶ Kan ofte mistolkes som uoppmerksomhet.
- ▶ Ca 40% av barn med utviklingshemming har epilepsi, tallet for voksne er ca 20%.
- ▶ Må håndteres på en omsorgsfull og medisinsk forsvarlig måte.
 - ▶ Tilgang til prosedyrbeskrivelser som forteller om hvordan håndtere og følge opp.
- ▶ [Utviklingshemming og epilepsi | Naku](#)

Tilleggsvansker – Motoriske vansker

- ▶ En rekke diagnoser innebærer motoriske vansker.
- ▶ En vanlig motorisk vanske er Cerebral Parese (CP).
 - ▶ Kan gi varierende grad av fysiske funksjonsnedsettelse.
- ▶ Det pedagogiske miljøet må gjennom fysisk og pedagogisk tilrettelegging forsøke å kompensere for funksjonsnedsettelsen.
- ▶ Ta i bruk ulike former for hjelpemidler for å styrke deltakelse, påvirkningskraft og energiøkonomisering (f.eks. Forflytningshjelpemidler, kommunikasjonshjelpemidler osv).
- ▶ [CP-foreningen](#)

Tilleggsvansker – Syns- og hørselsnedsettelse

- ▶ Mange personer med utviklingshemming vil ha utfordringer knyttet til syn og hørsel.
- ▶ Jo mer omfattende utviklingshemming, jo større sannsynlighet for at syn og hørsel ikke fungerer optimalt.
- ▶ For mennesker med alvorlig eller dyp utviklingshemming kan bearbeiding av syn- og hørselsinntrykk være problematisk – CVI (hjernesynshemming) eller APD (auditive prosesseringsvansker).
- ▶ Utredning av spesialister i helsetjenesten.
- ▶ Statped kan gi råd og veiledning om tilrettelegging i hverdagen ved utviklingshemming og sansetap.
- ▶ [Synsnedsettelse | statped.no](#), [Hørsel | statped.no](#), [Kombinert sansetap og døvblindhet | statped.no](#)

Den fantastiske kjerne

.....og dere er dets arkitekter

Stabilitet vs. Flexibilitet

Bekymring

► Språk-motorikk-sosialfungering

- ✓ Noen funksjonshemminger er så åpenbare at de oppdages ved fødselen
- ✓ Andre i barnets første leveår
- ✓ Andre er av mer diffus karakter og med symptombilde som blir tydelig først etter en tid.
- I andre tilfeller er barnet født med en sårbarhet som først utløses med møte med stressfaktorer i miljøet.

Diagnose/vente på en diagnose/gråsone barn

- ▶ Se barnet
- ▶ Se barnet i barnegruppen
- ▶ Mange barn, mange variasjoner
- ▶ Våre skjerpet øyne
- ▶ Be om hjelp
- ▶ Utredninger som er tilgjengelige-hvilken informasjon har vi?
- ▶ Hjelp til å tolke resultater: Hva betyr det?
- ▶ Begrensninger og muligheter
- ▶ Fokus på barnets styrker.

Kom i gang ved å bruke femtrinnsmodellen

Tilrettelegging | www.statped.no

Statped
isac Norge

#ThursdayTip

5 Steps for Brain-Building

SERVE AND RETURN

- 1 Share the focus
- 2 Support and encourage
- 3 Name it!
- 4 Take turns, back & forth
- 5 Practice endings and beginnings

Center on the Developing Child HARVARD UNIVERSITY

Make every interaction **count.**

Utredning

Regional retningslinje for diagnostisk utredning av barn og unge ved spørsmål om utviklingshemming (oslo-universitetssykehus.no)

Kartlegging

FORSKJELLER I UTVIKLING

«Alle barn vokser, lærer og utvikler seg i sitt eget tempo. Likevel er det viktig å følge med på barnets utvikling. Du bør drøfte med andre hvis du legger merke til at:.....» Trygg før 3

(tf3.no)

Rethinking Child Assessment

The assessment involves the use of multiple sources of information and multiple components.

(Greenspan & Meisels, 1996)

Milepæler

Fellesoppmerksomhet

Oppmerksomhet og minne

[Tidlig innsats – YouTube](#)

[Trygg før 3 \(tf3.no\)](http://tf3.no)

6 uker	Barnet smiler
9-10 uker	Ruller over fra siden til å ligge på ryggen
3-4 måneder	Løfter hodet og skuldrene når det ligger på magen
6 måneder	Sitter med støtte
9 måneder	Kan sette seg opp
9-10 måneder	Sier enkle tostavellesord som "mamma" og "pappa"
12 måneder	Forstår enkle kommandoer
12 måneder	Kan stå uten støtte for et sekund eller to
18 måneder	Forsøker å spise med skje
18 måneder	Går uten hjelp
18 måneder	Kan bygge et tårn med 3 blokker
2 år	Kan ha kontroll over urin og avføring
3 år	Snakker i enkle setninger
3 år	Kler av og på seg med litt hjelp
5 år	Kan tegne en figur med hode, kropp, armer og bein

Milepæler - Barn i utvikling

4 år
Kan tegne en person med 2-4
kroppsdeler

Uansett

- ▶ Tenk barnet, hver enkelt barn. Både tilrettelegging og tiltak må være skreddersydd. «One-size-fits-**ikke**-all» ! Det er viktig med individuelle vurderinger og tilpasset støtte både emosjonelt og kognitivt.
- ▶ Det er viktig å samarbeide med foreldrene og andre fagpersoner, som psykologer eller spesialpedagoger, for å få til en grundig vurdering og kunne motta veiledning som kommer barnet til gode.

Ikke vent og se

Fire barn: Lena, Oskar, Pia og Oleane

Barna fungerer veldig ulikt ift. emosjonell utvikling.
Det er viktig å ty til tiltak som tar høyde for hvor barnet
befinner seg emosjonelt.

Lover og dokumenter

Barnekonvensjon &12 handler om barnas rett til å bli hørt, og at deres synspunkter skal tillegges vekt.

Rammeplanen: Alle barn skal få erfare å få innflytelse på det som skjer i barnehage, og sikre at barna får ta del i å medvirke i felleskapet

Barnehage lov og rammeplan

- ▶ §31

- ▶ §37

- ▶ Barnehageloven

- ▶ Rammeplan

- ▶ Barnekonvensjon

- ▶ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/spesialpedagogikk-og-tilrettelegging-hvem-gjor-hva/spesialpedagogisk-hjelp-og-tilrettelegging-i-barnehagen-hvem-gjor-hva/>

I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og å være i positivt samspill med barn og voksne. Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap

[Rammeplan for barnehagen, 3. Barnehagens formål. Barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap \(udir.no\)](#)

Eks.:Kommunikasjon-språk-tekst

Oversettelses arbeid og skreddersøm.

Fra s.47 i rammeplan for barnehagen **til** barn som trenger tilrettelegging/IOP barn

Introdusere og ha tilgjengelige pekebøker/billedbøker.

Introdusere enkle rim, regler og sanger.

Bruke språket aktivt sammen med barna i alle situasjoner.

Introduksjon/bruk av enkle tegn som forsterkning av språk.

Bekreft barnets nonverbale og verbale kommunikasjon.

Bruk av konkrete, bilder i samtale med barna.

Turtaging.

Gjentakelse

§2 barnehageloven: Helsehjelp

- ▶ *«Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller» (§2)*

- 1. å dekke grunnleggende fysiologiske behov
- 2. å utvikle god psykososial helse
- 3. å vedlikeholde ferdigheter og forebygge skjevutvikling
- 4. å behandle sykdomsrelaterte symptomer

Tilråding om behov for spesialpedagogisk hjelp

- ▶ Dokumenterte vansker
- ▶ Egne undersøkelser
- ▶ Tilråder spesialpedagogisk hjelp etter barnehageloven, kap.VII §31
- ▶ Omfang (antall timer) med ansvar for tilrettelegging av samarbeidstid med aktuell personalet, kartlegging, kompetansebygning og refleksjon over egen praksis
- ▶ Fagarbeider og pedagog... med kompetanse på.....

Opplæringsloven

§ 1-1 Formålet med opplæringen

Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrong.

Bilde: Stockbilde

OPPLÆRINGSLOVEN

§ 1-1. Formålet med opplæringa

Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.

Bilde: Stockbilder

OPPLÆRINGSLOVEN

§ 1-1. Formålet med opplæringa

Skolen skal møte elevane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Bilde: Stockbilder

Fagfornyelsen – Overordnet del av læreplanverket 2020 (LK20)

1.1. Menneskeverdet

Den enkeltes personlige overbevisning og samvittighet skal ta på alvor slik at alle kan tenke, tro og ytre seg fritt. Elevene skal selv bidra til å ivareta menneskeverdet og reflektere over hvordan de kan forhindre at det krenkes.

Bilde: Stockbilder

Fagfornyelsen – Overordnet del av læreplanverket 2020

1.6. Demokrati og medvirkning

Skolen skal være et sted der barn og unge opplever demokrati i praksis. Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem.

Bilde: Stockbilder

Fagfornyelsen – Overordnet del av læreplanverket 2020

1.6. Demokrati og medvirkning

Når elevens stemme blir hørt i skolen, opplever de hvordan de selv kan ta egne bevisste valg. Slike erfaringer har en verdi her og nå, og forbereder elevene på å bli ansvarlige samfunnsborgere.

Bilde: Stockbilder

Fagfornyelsen – Overordnet del av læreplanverket 2020

2.5.1. Folkehelse og livsmestring

Livsmestring dreier seg om å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Temaer skal bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktisk utfordringer på en best mulig måte.

Verdivalg og betydningen av mening i livet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner hører også hjemme under dette temaet.

Bilde: Stockbilder

Livsmestring - egenomsorg, selvstendighet, medbestemmelse

Fokus på læring for hverdagen og fremtiden. Hvilke områder er da viktige å fokusere på?

Bilde: Stockbilder

Spesialundervisning – Hva er det?

- ▶ Elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen, har rett til spesialundervisning.
- ▶ PPT gjør en **sakkyndig vurdering** som sier hva avviket fra læreplanverket skal være, og hvilket innhold og organisering opplæringen bør ha.

Bilde: Stockbilder

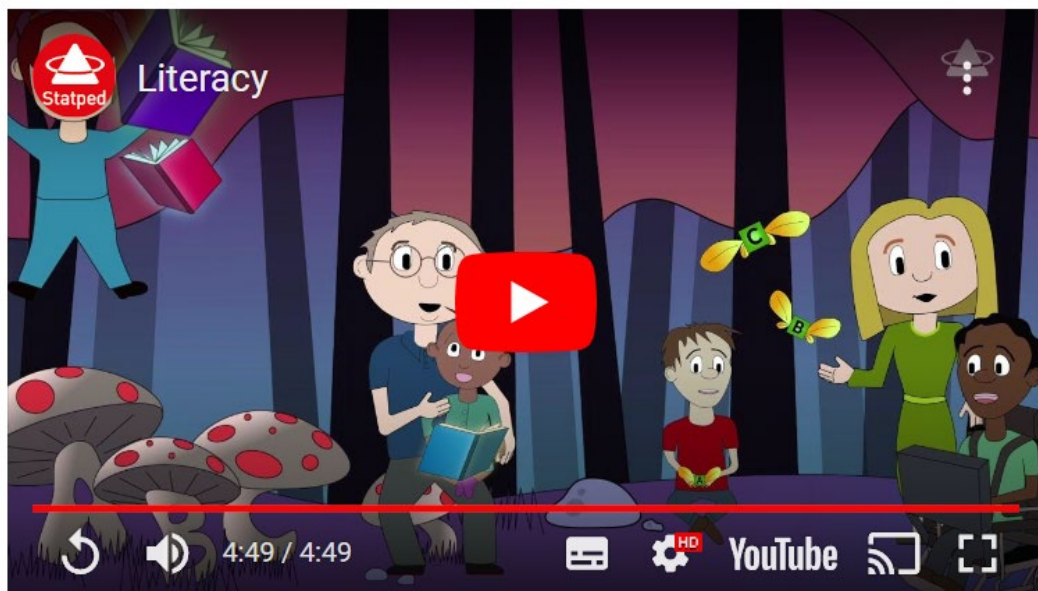
§ 2-3. Innhald og vurdering i grunnskoleopplæringa

Grunnskoleopplæringa skal omfatte:

- Kristendom,
- Religion,
- Livssyn og etikk,
- Norsk,
- Matematikk,
- Framandspråk,
- Kroppsøving,
- Kunnskap om heimen, samfunnet og naturen,
- Estetisk, praktisk og sosial opplæring.

Literacy

- ▶ Betydningen av å lære skriftspråk | statped.no
- ▶ Literacy handler om å tilrettelegge for, og delta i aktiviteter hvor barn, unge og voksne får utforske, leke og lære om bokstaver, lyder, ord, lesing og skriving.
- ▶ Aktiviteter som gir den enkelte erfaringer som gjør at de kan oppdage og utforske skriftspråket sammen med andre som mestrer det.

Veilederen for spesialundervisning - Udir

Bilde: Stockbilder

5 overordnede områder:

- ▶ kommunikasjon
- ▶ nærhet og samhørighet
- ▶ egenomsorg
- ▶ praktiske ferdigheter
- ▶ verdsatt sosial rolle

Spesialundervisning – Hva er det?

- ▶ Skoleeier, ofte delegert rektor fatter enkeltvedtak om innhold og organisering av spesialundervisningen.
- ▶ Kontaktlærer/spesialpedagog lager en individuell opplæringsplan (IOP).
- ▶ Skolen gir eleven spesialundervisning slik det er beskrevet i enkeltvedtak og IOP.

Bilder: Stockbilder

Enkeltvedtak

- ▶ Enkeltvedtaket skal si noe om:
 - ▶ **Innhold** – hva slags opplæringstilbud, avvik fra læreplanverket; herunder kompetansemål, avvik i hvilke fag, fritak for vurdering m.m.
 - ▶ **Omfang** – antall årstimer.
 - ▶ **Organisering** – i klassen, gruppe/liten gruppe, eneundervisning, alternativ opplæringsarena osv.
 - ▶ **Kompetanse** – lærer, spesialpedagog, logoped, assistent osv.

Bilde: Stockbilder

Enkeltvedtak

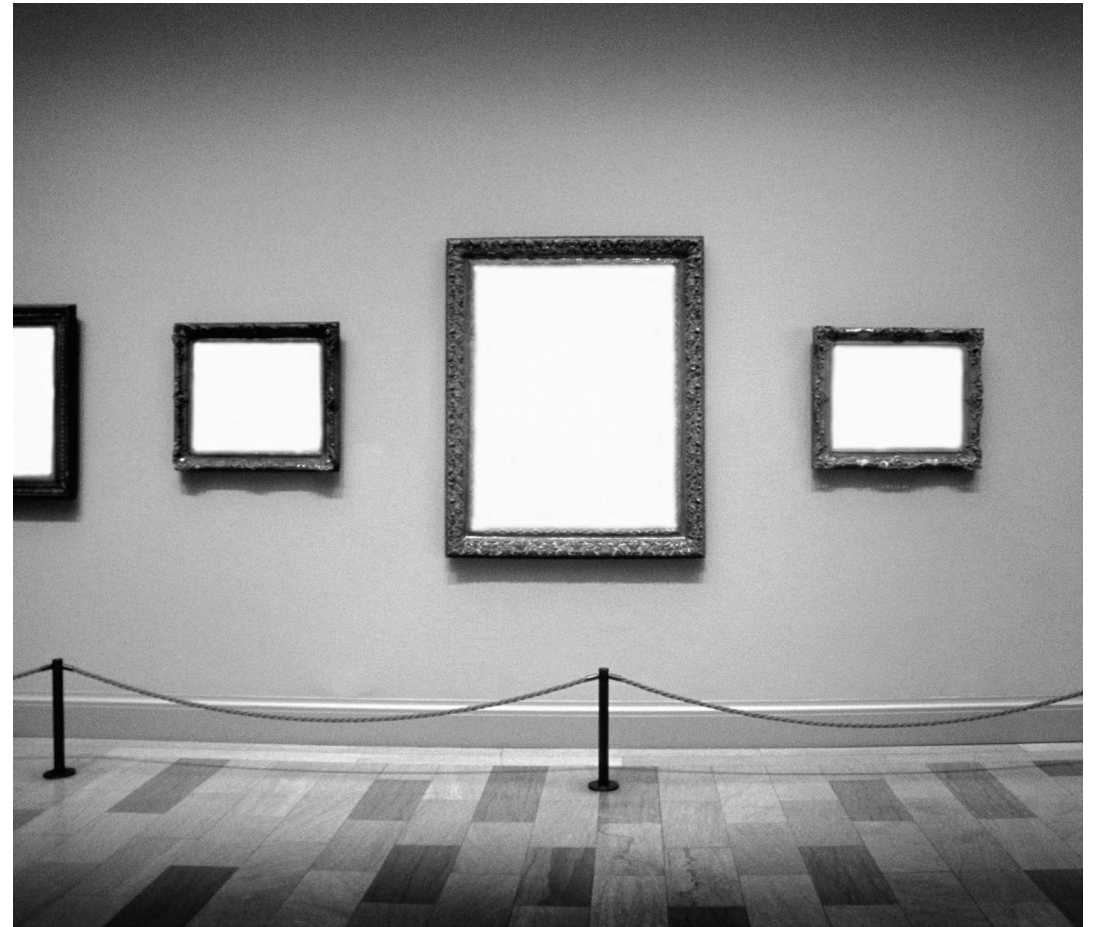
Eleven skal ikke ha andre avvik fra den ordinære opplæringen enn det som står i enkeltvedtaket!

Bilde: Stockbilder

INDIVIDUELL OPPLÆRINGSPLAN - IOP

- SKOLEN SKAL UTARBEIDE IOP PÅ GRUNNLAG OG BAKGRUNN AV SAKKYNDIG VURDERING OG ENKELTVEDTAK OM SPESIALUNDERVISNING.

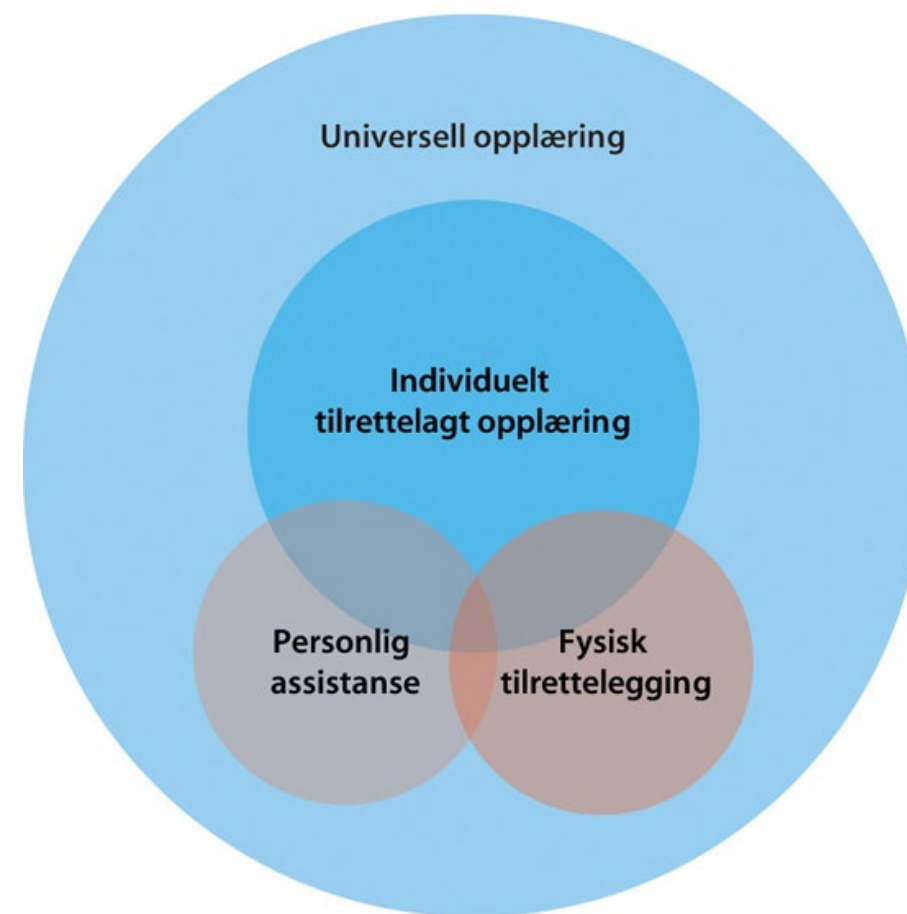

Ny opplæringslov 2024

- ▶ [Ny opplæringslov høsten 2024 \(udir.no\)](https://udir.no)

Nye betegnelser på spesialundervisning

- ▶ Det som i gjeldende lov heter «spesialundervisning» deles i den nye loven opp i «personlig assistanse», «fysisk tilrettelegging», «tekniske hjelpemiddel» og «individuell tilrettelagt opplæring.»
- ▶ Stortinget har fastslått at det fortsatt skal være klagerett på gjennomføring av individuell tilrettelagt opplæring, og at regjeringen skal komme tilbake til Stortinget med en vurdering av hvordan dette kan sikres.

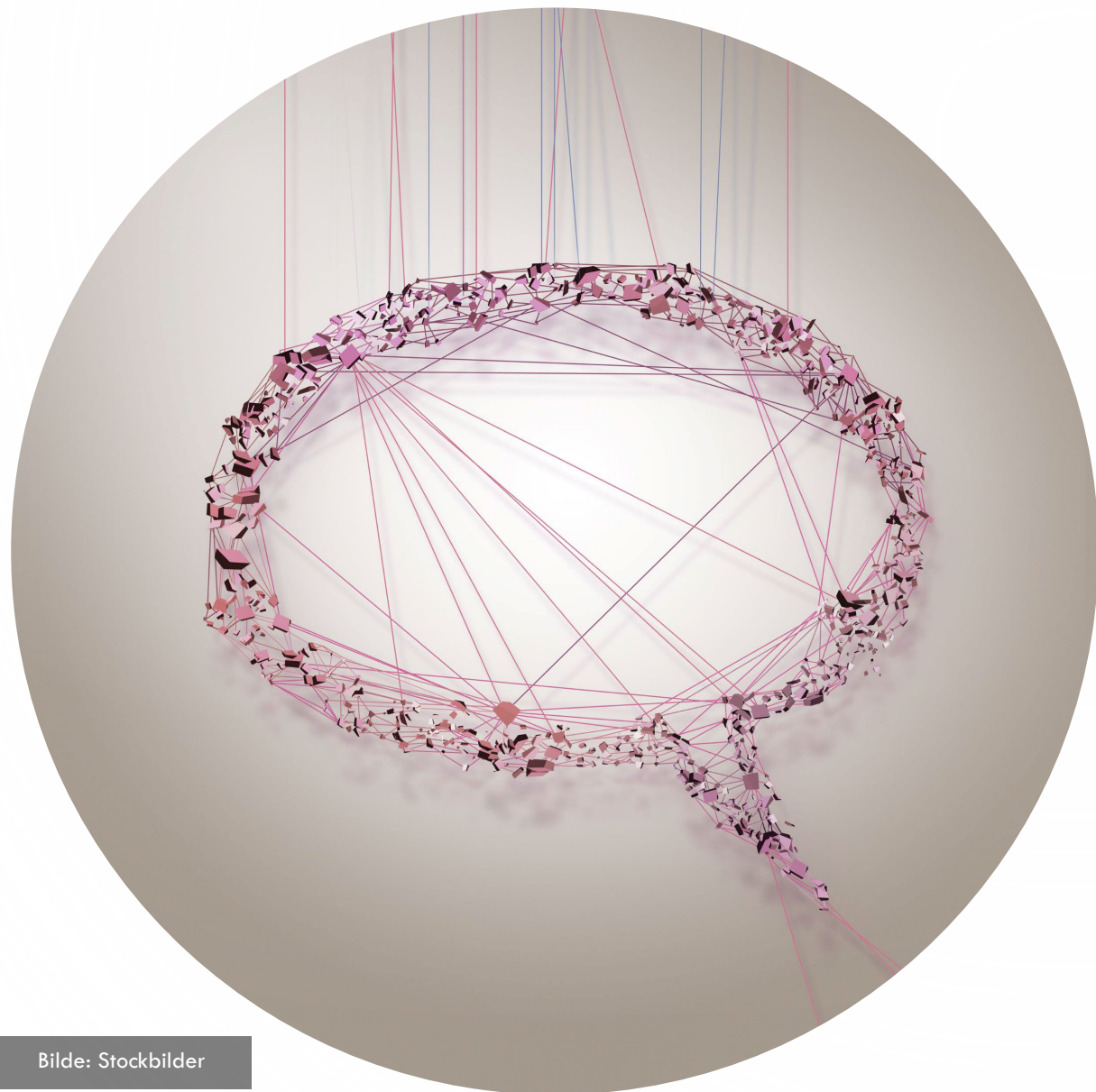

KOMMUNIKASJON

COMMUNICARE – Å GJØRE
FELLES

Bilde: Stockbilder

SPRÅK- OG KOMMUNIKASJONSUTVIKLING

KOMMUNIKASJON ER GRUNNLEGGENDE FOR
MELLOMMENNESKELIG SAMSPILL:

- FOR Å FORSTÅ OG GJØRE SEG FORSTÅTT.
- FOR Å KUNNE UTTRYKKE EGNE TANKER OG ØNSKER.
- FOR Å KUNNE TA EGNE INITIATIV, OG BLI MØTT PÅ DISSE.
- FOR Å KUNNE PÅVIRKE SIN HVERDAG.
- FOR Å VÆRE SÅ SELVSTENDIG SOM MULIG.
- ...
- ...
- ...

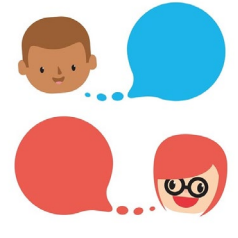
Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) Opplæringsloven §2.16

Når en person helt eller delvis mangler funksjonell tale eller har vansker med språkforståelse, kan den ha behov for og rett til å benytte seg av ASK.

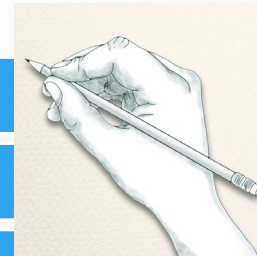

Bilde: Pinterest

HVILKE KOMMUNIKASJONSFORMER HAR VI?

Muntlig/vokal.

Lese, skrive, tegne.

Symboler/bilder og tegn.

Gester og kroppslige uttrykk.

Håndledning.

Fravær av respons.

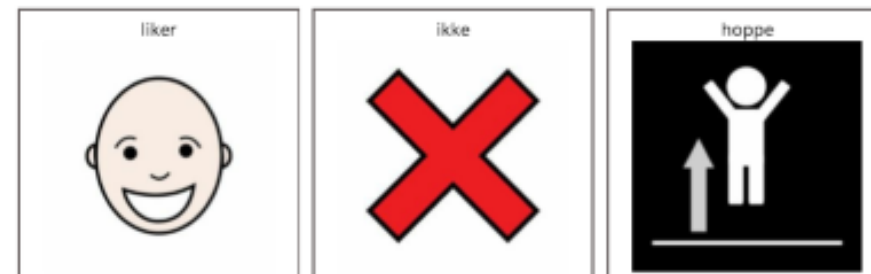
....

....

Hva er ASK?

- ▶ Bruk av andre former enn vokal tale i direkte kommunikasjon med andre.
- ▶ Grafisk kommunikasjon, Tegn-til-tale, kroppsspråk, kommunikasjonspass osv.

Bilder: Statped

Kommunikasjonspass – Boka om meg

BOKA OM MEG

Les denne boka for å bli bedre kjent med meg og så vi kan kommunisere bedre!

- Samle meningsbærende uttrykk, for eksempel i form av lyder, bevegelser og gester.
- Kommunikasjonspass kan være en måte å samle og presentere informasjon om kommunikative uttrykk på, i et kort, lettfattelig format.
- Bruk f.eks. Book Creator eller annet aktuelt materiale/hjelpemiddel/program.

Alternativer til word- eller powerpoint-utforming av «personlige presentasjoner» som vektlegger kommunikasjon, gode aktiviteter og god nærpersnpraksis.

Book Creator

[Gå til bookcreator.com for å lese boka "Boka om meg".](https://read.bookcreator.com/4tS2jB60k3NPwbKAaXXzVfNUitA2/Xu-ONEUWRni6QxkEod4x3A)

[Tilbake til hovedsiden om Book Creator.](#)

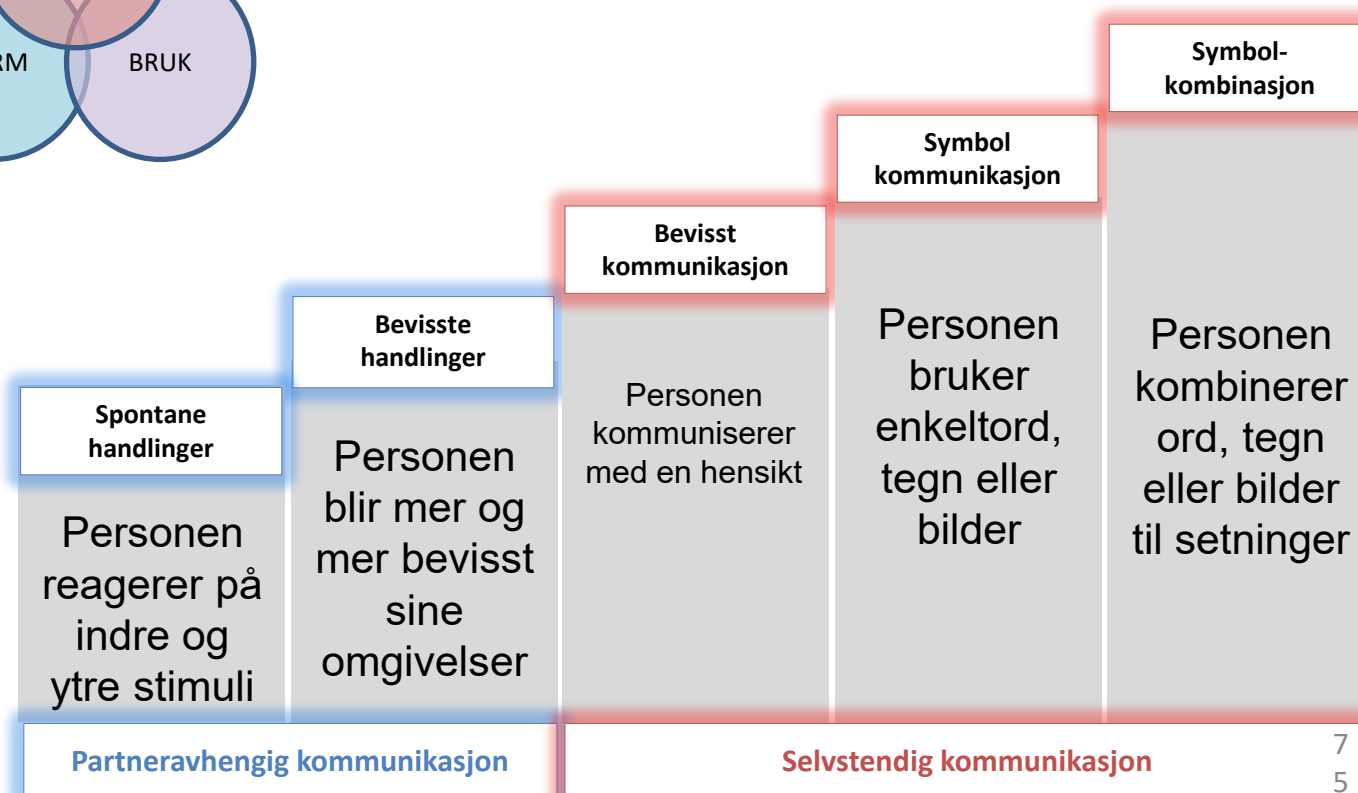
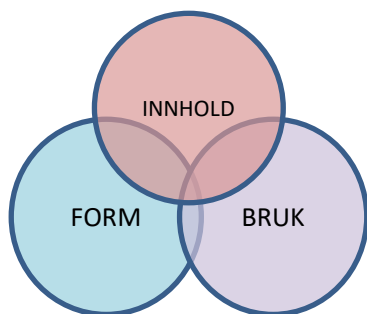
[https://read.bookcreator.com/
4tS2jB60k3NPwbKAaXXzVf
NUitA2/Xu-
ONEUWRni6QxkEod4x3A](https://read.bookcreator.com/4tS2jB60k3NPwbKAaXXzVfNUitA2/Xu-ONEUWRni6QxkEod4x3A)

MULTIMODAL KOMMUNIKASJON

TA I BRUK ALLE KOMMUNIKATIVE SIGNALER,
DVS. TENK MULTIMODAL KOMMUNIKASJON.

Kommunikasjonstrappen i fem steg

KOMMUNIKASJONSPARTNERE

Samtale mellom talende personer:

- Formulerer egne tanker, sier hva man mener og føler.
- Diskuterer og legger frem egne synspunkter.
- Avbryter, kan ta ordet når andre prater.
- Styre samtaler på eget initiativ etter egne interesser.
- Har alltid tilgang til og kan bruke hele sitt vokabular (hjernen).
- Blir ofte forstått av de man snakker med, men man kan oppklare misforståelser.

KOMMUNIKASJONSPARTNERE

ASK-brukeres kommunikasjon:

Benytter andre former for kommunikasjon enn talende.

Benytter kommunikasjonsformer som mange talende har lite kunnskap om og erfaring med.

Skal utvikle sin kommunikasjonsform uten å erfare at den blir brukt av andre, både voksne og jevnaldrende.

Mindre tilgang til kommunikasjonspartnere, både jevnaldrende og voksne, enn barn med talespråk.

Bilde: forskning.no

KOMMUNISER!

SNAKK SAMMEN!!!

FORESTILL DEG:

- Du er sliten etter en morsom 16. mai.
- Du er på skolens 17. mai-feiring og møter vennene du feiret 16. mai med.
- Dere spiste god mat, hadde morsomme aktiviteter og gode samtaler.
- Dere begynte å planlegge felles hyttetur.
- Snakk sammen om gårdagskvelden og om planene for hytteturen.
- Du kan bare bruke tematavle og symbolene JA og NEI!

Støtte kommunikasjon gjennom egen væremåte

[Eldorado-materialet](#)

[God-ASK ressursen](#)

[Samspillsressurs - Statped](#)

ASK er kommunikasjon

- ▶ Kommunikasjon er grunnleggende for mellommenneskelig samspill, for å forstå og for å kunne gjøre seg forstått.
- ▶ Kommunikasjon fremmer selvstendig deltakelse i sosiale relasjoner og i samfunnet.

Bilde: Stockbilder

ASK FREMMER SPRÅKUTVIKLING

Bilde: Stockbilder

Kommunikasjon er grunnmur for læring

- ▶ Språk- og kommunikasjonskompetanse gir økt kognitiv utvikling/læringsutvikling.
- ▶ ASK-brukere skal ha opplæring i, og tilgang til, sin kommunikasjonsform.
- ▶ Kommunikasjonspartnere må være aktive brukere og rollemodeller.
- ▶ ASK brukes hele skoledagen og i alle fag.
- ▶ Dagsplan er struktur/organisering, og ikke en kommunikasjonsform. Man skal kunne snakke OM dagsplanen.

Multifunksjonshemming – interessekartlegging

Veileder

Kartleggingsverktøyet til nærpersoner så barn, unge og voksne med multifunksjonshemming kan få dokumentert egne interesser. Aktiviteter basert på egne interesser beriket hverdagen

Interesse- kartlegging

Et kartleggingsskjema for barn og unge for å finne gode aktiviteter for læring og trivsel.

INTERESSEKARTLEGGING

- FYLLES UT AV FORELDRE, BARNEHAGE, SKOLE, ANDRE AKTUELLE
- Å HØRE (AUDITIVE STIMULI), MUSIKK, LYDER, TALE, ANDRE MENNESKER OSV.
- Å SE (VISUELLE STIMULI), BILDER, FILM, TING OSV.
- Å KJENNE MOT HUDEN (TAKTILE STIMULIG), KOS & FYSISK KONTAKT, MASSASJE, KOSEDYR, VIND, REGN, VARME, KULDE, KILING OSV.
- Å SPISE/DRIKKE (STIMULI MED SMAK ELLER LUKT), SMAKER OG LUKTER.
- ANDRE OPPLEVELSER OG AKTIVITETER.

Bilde: Stockbilder

INTERESSE OG ENGASJEMENT

- Å KUNNE SNAKKE OM DET SOM OPPTAR EN ALLER MEST
- FAVORITTLEKEN
- SPRÅKMODELLER SOM BRUKER OG FORSTERKER

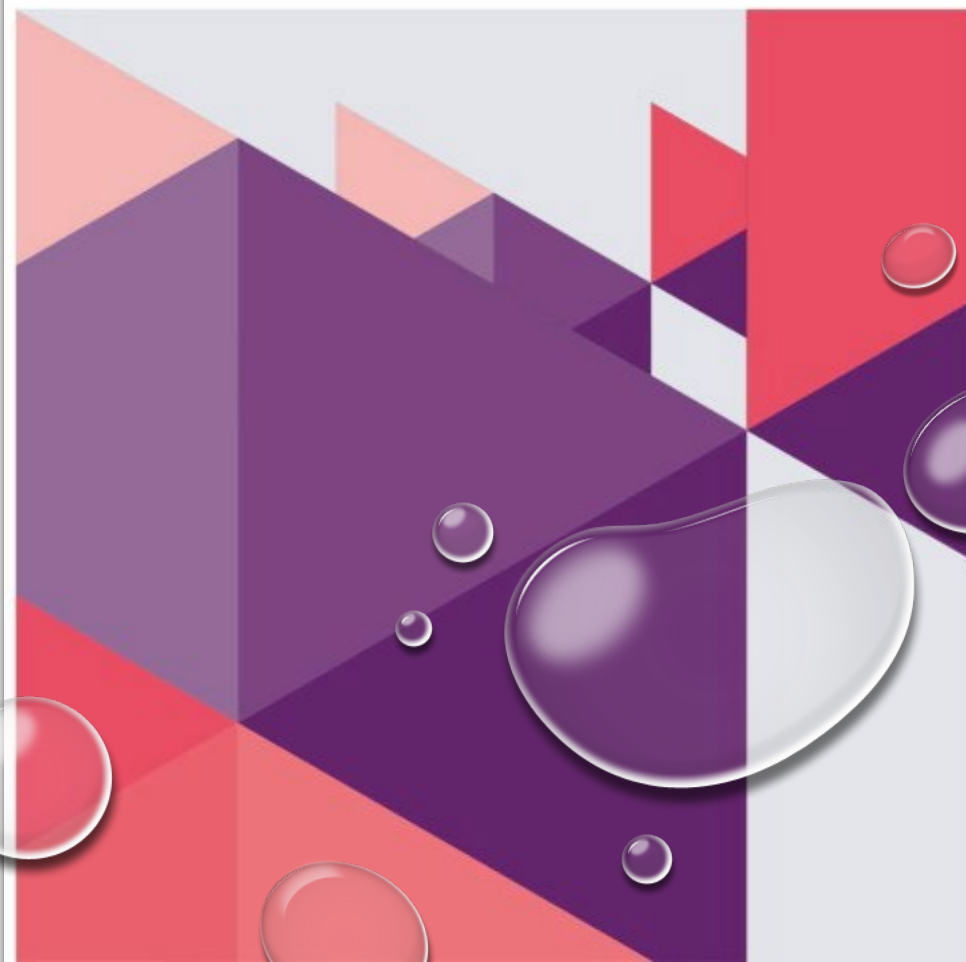
IPCA – KARTLEGGING AV KOMMUNIKATIVE UTTRYKK

[IPCA-KARTLEGGING AV KOMMUNIKATIVE
UTTRYKK | STATPED.NO](#)

IPCA

Inventory of Potential Communicative Acts

Fortegnelse over mulige kommunikative handlinger

IPCA - KARTLEGGING AV KOMMUNIKATIVE UTTRYKK

10 KOMMUNIKATIVE FUNKSJONER

1. SOSIALE KONVENSJONER
2. FÅ OPPMERKSOMHET
3. AVVISE/PROTESTERE
4. BE OM EN TING
5. BE OM EN HANDLING

6. BE OM INFORMASJON
7. KOMMENTERE
8. FORETA VALG
9. SVARE
10. IMITERE

*HVER FUNKSJON ER I SKJEMAET UTDYPET
MED SPØRSMÅL OM SPESIFIKKE
HANDLINGER.*

Zoom ut (Ctrl+minustast)

Operasjonalisering av faktorer for engasjement (Carpenter mfl., 2015, vår tilpassede oversettelse)

ENGASJEMENT

Fra Statped-antologien "Felleskap I lek og læring" kapittel "Tilhørighet, deltakelse og engasjement" av Tonje Lovang og Knut Slåtta

Appendiks

Refleksjonsskjema for gruppeaktivitet

Hva så vi hos eleven?	Hvordan kom det til uttrykk, og når i aktiviteten så vi det?
Trivsel	
Deltagelse	
Nysgjerrighet	
Oppmerksomhet	
Utforskning	
Initiativ	
Iherdighet	
Forventning	
Oppdagelse	
Kontakt og samhandling med medelever	
Læring	
Hvordan synes vi aktiviteten som helhet fungerte for eleven? Er det noe vi bør endre på?	
Hvordan synes vi aktiviteten som helhet fungerte for gruppa? Er det noe vi bør endre på?	

***Å få være et helt menneske
Kropp, pubertet og seksualitet***

SEKSUALITETSUTVIKLING

- Seksualitet er medfødt, er en del av det å være menneske og utviklingen begynner før man fødes.
- Handler f.eks. om sanser, kroppsbevissthet, følelser, relasjoner, grenser, sosiale regler/kompetanse, utforsking...
- Viktig å forstå barns seksualitet uten å erotisere og skille mellom barneseksualitet og voksenseksualitet.
- Kan legge grunnlag for en sunn og trygg identitet, seksualitet og pubertet, som gir muligheter for forståelse av seg selv, samhörighet, glede og nytelse i livet.

TIDLIG INTERVENSJON

"Det er flere utfordringer knyttet til utviklingshemmede og seksualitet. Vi vet at den beste måten å hjelpe personer med utviklingshemming til å få et godt forhold til egen kropp og egen seksualitet, er å starte arbeidet tidlig. Seksualiteten starter ikke i puberteten, men lenge før..." (NAKU - Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming)

<https://naku.no/kunnskapsbanken/seksualitet-sp%C3%B8rsm%C3%A5l-om-kurs>

Bilde: Stockbilder

SEKSUALITETSUTVIKLING

Det meste innen seksualitet lærer man gjennom uformelle kanaler, og svært lite av foreldre eller pedagoger.

Man lærer gjennom:

Doktorlek,
får jeg se
på din, får
du se på
min.

Lek i
barnehagen, jeg
hadde den først,
den er min, ikke
dytt...

Egen
utforsking
av kroppen

Venner, jevnaldrende

Kunnskaper
om kroppen

Hva kan man
gjøre med
venner,
kjærester,
familie, ukjente

Forelskelse,
ha kjæreste

Generelle normer,
moral, grenser,
regler og lover i
samfunnet

SEKSUALITETSUTVIKLING

Mennesker med utviklingshemming følger en annen utviklingskurve enn andre barn. Dette medfører ofte at:

Doktorle
Tilleg
på... får
...se...
min.

Lek i
barne... , jeg
hadde... først,
den... min... ikke
dytt...

...gen
utføring
av... opp...

Venner, ...aldrende

Kun...per
om...nen

Hva kan man
gjøre med
venner,
...eres...
familie, ukjente

Ford...se,
ha...ste

Generelle normer,
moral...nser,
regler...over i
s...funn...

INFORMASJON OG SAMARBEID

- Temaet - en naturlig del av barnehage og skole
- Foreldremøter
- Ansvarsgruppemøter
- Samarbeidsmøter
- Team-møter/planleggingsmøter/
kollegaveiledning/
medarbeidersamtaler

TILTAK/OPPLÆRING

- ❖ Må tilpasses elevens alder, utviklingsnivå og funksjonsnivå
- ❖ Konkret - her-og-nå, i situasjonen
- ❖ Jevnlig, over tid
- ❖ Tilrettelagt -interessant, spennende, morsomt, fengende, forståelig
- ❖ I forhold til alle elevens arenaer
- ❖ Inn i Sakkyndig vurdering og IOP

TILTAK/OPPLÆRING

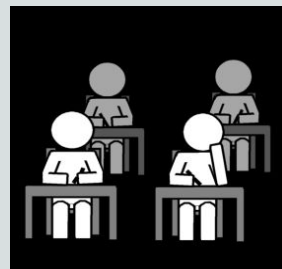
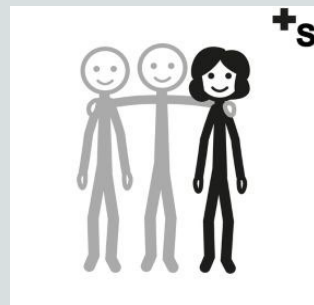
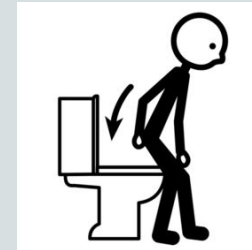
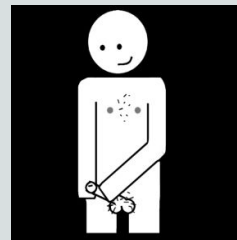
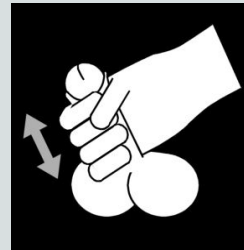
- ❖ Fremme elevens stemme, f.eks. hvordan eleven uttrykker JA og NEI. Liker, ikke liker osv
 - ❖ ASK: tilgjengelige symboler, tegn. Kommunikasjonsbok.
- ❖ Bygge inn beskyttelsesfaktorer i hverdagen:
 - ❖ Hva er normalt, for eksempel hvem følger eleven på toalettet og hva gjør man der?
 - ❖ Hvem kan ta på kroppen, og på forskjellige kroppsdeler og lignende.
 - ❖ Hvem klemmer eller kysser man.
 - ❖ Sitte på egen stol, og ikke i knæet.
 - ❖ Bygge beskyttelsesfaktorer inn i barnehage og skole, bevissthet i personalgruppen.

<p>jeg vil gerne, mig, min</p> 	<p>rene ved</p> 	<p>alle penis</p> 	<p>prostitution</p> 	<p>tag min bog</p>
<p>du vil, dig, din</p> 	<p>til</p> 	<p>udløsning - orgasme</p> 	<p>sexuelt misbrug</p> 	<p>Ups</p>
<p>vi skal, os</p> 	<p>snakke kvindel</p> 	<p>samleje, sex</p> 	<p>homoseksualitet</p> 	<p>hjælp mig</p>
<p>snakke om</p> 	<p>omtale mænd</p> 	<p>snogt graviditet 2</p> 	<p>Tilbage til side 1</p> 	<p>Ikke, kan ikke, vil ikke</p>
				<p>Side 7</p>

ALTERNATIV OG SUPPLERENDE KOMMUNIKASJON (ASK)

ALTERNATIV OG SUPPLERENDE KOMMUNIKASJON (ASK)

- Bildstöd
- <http://bildstod.se/pictosheet/pdf/3218>

DET OFFENTLIGE ROM

- ❖ Tenke langsiktig, hvordan vil personens atferd oppfattes når den er voksen?
- ❖ Skille på arbeidstid og fritid
- ❖ Atferd som beskytter (sosialt akseptabel atferd)
- ❖ Beskyttelsesfaktorer - motvirke risiko for både å bli utsatt for og utsette andre for overgrep.

DET PRIVATE ROM

- ❖ Gi rom til egenseksualitet – Krever ofte samarbeid mellom hjem, skole, avlastning/bolig.
- ❖ Hvor er det beste stedet/stedene?
- ❖ Etterstrebe det private rom i det private rom!

PRIVAT TID

- ❖ Mange mennesker med stort hjelpebehov har liten mulighet for privat tid og privat rom
- ❖ Skape rom for privat tid
- ❖ Respektere privat tid

**PRIVAT
OMRÅDE**

**VENNLIGST INGEN
GJENNOMGANG**

PRIVAT ROM OG TID I DET OFFENTLIGE ROM

- Noen ganger må man lage skjermet privat rom og tid på skolen for å beskytte eleven, andre elever og personal.
- Viktig at dette er et midlertidig tiltak som hyppig evalueres.
- Lag god kjente regler for hva man skal si og gjøre hvis en elev trenger hjelp til å skjerme seg, ved for eksempel hyppig eller "offentlig" onani.

Bilde: Creative Commons

SUNN SEKSUALITETS- OG PUBERTETSUTVIKLING

- ❖ Tillatelse til å eie en seksualitet - utforske egen kropp og seksualitet.
- ❖ Plass for følelsesuttrykk.
- ❖ Trygg tilknytning - gode relasjoner.

Foreldrene

De viktigste samarbeidspartnere

Språket vi snakker

Hvem er foreldre til Oleane

Håp

Ressurser

- ▶ [Utviklingshemming | statped.no](https://statped.no/utviklingshemming)
- ▶ [Veilederen Spesialundervisning \(udir.no\)](https://udir.no/veilederen-spesialundervisning)
- ▶ [Ny opplæringslov høsten 2024 \(udir.no\)](https://udir.no/ny-opplæringslov-høsten-2024)
- ▶ [Literacy | statped.no](https://statped.no/literacy)
- ▶ [58 literacy tips | statped.no](https://statped.no/58-literacy-tips)
- ▶ [Interessekartleggingsskjema - for læring og trivsel | statped.no](https://statped.no/interessekartleggingsskjema-for-læring-og-trivsel)
- ▶ [Multifunksjonshemming – interessekartlegging | statped.no](https://statped.no/multifunksjonshemming-interessekartlegging)
- ▶ [IPCA-kartlegging av kommunikative uttrykk | statped.no](https://statped.no/ipca-kartlegging-av-kommunikative-uttrykk)
- ▶ [tilhorighet-deltagelse-og-engasjement.pdf \(statped.no\)](https://statped.no/tilhorighet-deltagelse-og-engasjement.pdf)
- [NFSS Nettverk: Funksjonsnedsettelse, seksualitet og samliv](https://nfss.no/nettverk-funksjonsnedsettelse-seksualitet-og-samliv)
- ▶ [Naku](https://statped.no/naku)
- ▶ [Heimdahl, E., Haugland Y.Holland, S. Hvordan skape meningsfulle historier som gir stemme til barn med multifunksjonshemming. i Spesialpedagogikk 5/2019 s.34-44](https://statped.no/heimdahl-e-haugland-y-holland-s-hvordan-skape-meningsfulle-historier-som-gir-stemme-til-barn-med-multifunksjonshemming-i-spesialpedagogikk-5/2019-s.34-44)
- ▶ [Multifunksjonshemming | www.statped.no](https://www.statped.no/multifunksjonshemming)
- ▶ Heimdahl, E. Fulland, H. (2019) Hva gjør en kanin på et fang under Julegudstjenesten? Et analytisk blikk på inkludering. Statped publikasjon 2019
- ▶ [En sanselig vei til den gode samtalen | statped.no](https://statped.no/en-sanselig-vei-til-den-gode-samtalen)
- ▶ [sma-prosjekter-i-sneglefart.pdf \(statped.no\)](https://statped.no/sma-prosjekter-i-sneglefart.pdf)
- ▶ [Se hele barnet, helse møter pedagogikk \(levenaa.no\)](https://levenaa.no/se-hele-barnet-helse-møter-pedagogikk)

🌐 statped.no

f facebook.com/statped

🐦 twitter.com/statped